

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2009 – Volume 18, Issue 3, pp. 124–129
URN:NBN:NL:UI:10-1-100145

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Igitur, Utrecht Publishing & Archiving
Services in cooperation with Utrecht University of

Applied Sciences, Faculty of Society and Law

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

M. Weil (Ed.), **The Handbook of Community**

Practice. Thousand Oaks: Sage, 2005, 708

p., \$ 85,95.

ISBN 076192177X

Dr. H. Geertsema is maatschappelijk werker en
andragoog. Hij is onder andere onderzoeker bij
het Centrum voor Samenlevingsvraagstukken,
Gereformeerde Hogeschool Zwolle.

E-mail: mhgeertsema@planet.nl

BOOKS

HENK GEERTSEMA

De laatste jaren is er meer aandacht voor de herstructurering van de samenleving en de noodzaak om bij de oplossing van sociale problemen ook de meso- en macrodimensies daarvan te betrekken. Opbouwwerkers en buurtwerkers worden gelukkig weer gewaardeerde collega's binnen de sociale interventie. Maar regelmatig hoor ik dat werkers en opleiders een gebrek hebben aan overzichtsliteratuur waarin achtergronden, visies, theorieën en methoden en best cases worden beschreven. In Nederland is het *Handboek opbouwwerk* van Harry Broekman (2004) nog steeds een belangrijk naslagwerk, aangevuld met inzichten en ervaringen van lectoren in het domein van

de samenlevingsopbouw en tijdschriften als MO-Samenlevingsopbouw en Sociale Interventie.

The Handbook of Community Practice onder redactie van Marie Weil biedt vanuit de Amerikaanse situatie een diepgaande aanvulling ten aanzien van de sociaal-politieke context waarin samenlevingsopbouw plaatsvindt, de belangrijkste benaderingen in de theorievorming, en de uitvoerings- en onderzoekspraktijk.

Deel I beschrijft de doelstellingen, geschiedenis, theorievorming en theorievergelijking voor de samenlevingsopbouw.

Een van de meest centrale doelen is bijdragen aan de vorming van democratische verhoudingen binnen gemeenschappen, waarbij antwoorden gevonden moeten op de snijvlakken van overlast-producerende jongeren en respect voor elkaars diversiteit, op multireligiositeit en leren leven met verschillende (elkaar soms bijna uitsluitende) waardesystemen, de drang tot presteren om een plaats in de samenleving te krijgen en de uitputting van intellectuele en sociale mogelijkheden. Om nog maar niet te spreken van de spanningen die ontstaan tussen een globaliserende informatiesamenleving en de concrete lokale omstandigheden van ontoegankelijkheid van voorzieningen. De waardegrondslagen van het opbouwwerk zijn gelegen in sociale gerechtigheid, opkomen voor de basale rechten van mensen, in het bijzonder vrouwen en kinderen en sociaal kwetsbaren, opbouwen van respectvolle multiculturele en -etnische gemeenschappen in sociale en economische zin en tegengaan van armoede en uitsluiting. En dat alles te midden van grote migratiestromen en een demografisch snel veranderende (i.c. vergrijzende en ontgroenende) samenleving in West-Europa en Noord-Amerika, alsmede veranderingen in de organisatie van de verzorgingsstaat. Vier centrale processen staan steeds centraal in het opbouwwerk. Ontwikkeling: empowerment van gemeenschappen; organisatie: de toegeruste gemeenschappen bijstaan in politieke, sociale en economische

veranderingsprocessen; planning: ondersteunen van gemeenschappen in de participatie bij ontwikkeling van programma's die voor hen bedoeld zijn; permanente verandering: hoe kunnen gemeenschappen zo toegerust worden dat ze zelfstandig actief blijven om de eigen omstandigheden zo goed mogelijk te bevorderen. Deze vier processen moeten gekoppeld worden aan de grote sociologische veranderingen, zoals een herverdeling van functies tussen vrijwilligers en professionals (de civil society), tussen overheden en private instituties (het WMO-debat); een heroriëntatie op fundamentele waarden binnen en tussen gemeenschappen (Cohen's "de boel bij elkaar houden"); leren omgaan met sterkerwordende belangentegenstellingen (de Nederlandse uitslagen van de Europese verkiezingen). Maar ook aan de veranderende functies van gemeenschappen: de school en de media als primaire bronnen voor socialisatie; intensief (en anoniem) cameratoezicht als remedie tegen korte lontjes en dikke ik-ken (hoofdstuk 1). Kennis van de geschiedenis, inclusief haar cyclisch karakter van private inspanningen vanuit morele overwegingen, via overheidsbemoediging en – toezicht naar de huidige her-privatisering naar woningcorporaties en buurtgemeenschappen, geeft dan inzicht in de rol van de opbouwwerker als "boundary agent" (Broekman, 2004), een professional die werkt op de grensvlakken tussen mensen,

BOOKS

groepen, organisaties en overheden. Deze her-privatisering vestigt tegelijk extra de aandacht op het nut van de idealen van het opbouwwerk, zoals participatieve democratie en gelijkwaardig burgerschap (hoofdstuk 2). Daarbij valt wel op dat deze geschiedenis vaak kleurenblind was. Kwesties van ras, geloof en huidskleur werden nogal eens ondergeschikt gemaakt aan (witte) klassevraagstukken, waardoor etnische groepen wantrouwig werden ten opzichte van opbouwwerkactiviteiten. Dit betekent dat opbouwwerk meer gedaan moet worden door mensen uit de eigen groep, met een grote betrokkenheid op gewoonten, waarden en netwerken van die gemeenschap. Native professionals die daarnaast in staat zijn onderzoek te doen en theorievorming in gang te zetten (hoofdstuk 3). Want theorievorming verbetert de praktijk, bevordert reflectie en leren en geeft zicht op hoe de doelen van het werk zo goed mogelijk bereikt kunnen worden en met min mogelijk ongewenste neveneffecten. Glover Reed vestigt daarbij de aandacht op verschillende typen theorieën: sommigen zijn gericht op verklaring en relaties tussen fenomenen, anderen op hoe veranderingen in gang kunnen worden gezet of hoe systemen juist in balans gehouden kunnen worden. Samenwerking tussen gemeenschappen, professionele opbouwwerkers en opleidingen en onderzoekscentra lijkt dan een noodzakelijkheid voor kwaliteit (hoofdstuk 4),

zeker waar het gaat om het begrijpen en beïnvloeden van de sociale politiek en de discourses over armoede en economische in- en uitsluiting (hoofdstuk 5). Weil en Gamble ordenen deel I uiteindelijk in acht modellen voor de praktijk: buurt- en gemeenschapswerk, werken met functionele gemeenschappen (waaronder internetcommunities), sociale en economische ontwikkeling, sociale planning, programmaontwikkeling, politieke en sociale actie, werken met coalities en begeleiden van sociale bewegingen. Ieder model heeft een eigen doelsysteem, een eigen focus voor de activiteiten en een eigen set rollen voor de opbouwwerker. Uit de in hoofdstuk 4 genoemde typen theorie kan zo worden gekozen binnen specifieke praktijkmodellen, rekening houdend met de karakteristieken van de gemeenschap waarbinnen en waarmee gewerkt wordt en de algemene (wereldwijde) sociale, politieke en economische context (hoofdstuk 6). In deel II (hoofdstuk 7-17) en III (hoofdstuk 18-30) worden de acht modellen toegelicht aan de hand van een indeling in benaderingen (approaches: developmental, organizing, planning, change) en werkvelden en thema's (waaronder multiculturaliteit, feministische actie, gezondheidszorg als middel tot verandering, werken in rurale dan wel inner-city situaties). Interessant voor de Nederlandse situatie zijn onder andere hoofdstuk 7 en hoofdstuk 26 waarin ontwikkelingsbenaderingen die investeren in sociale samenhang, duurzaamheid

en lokaal leiderschap aan de orde komen. Dit sluit aan bij opmerkingen zoals gemaakt door Tonkens (2009) om bij samenlevingsopbouw niet alleen te denken in termen van economische groei en meritocratie, maar ook (en misschien voor sommige groepen wel in het bijzonder) in stabilisering en aidocratieën. Hoofdstuk 18 geeft voorbeelden hoe in multiculturele buurten samenlevingsopbouw plaats kan vinden. Door directe participatie van bewoners, sterke reflexiviteit van opbouwwerkers en gemeenschappelijk leren over de situatie en de analyse van factoren die een rol spelen in de situatie, alsmede over hoe de verandering uitwerkt, wordt over culturele grenzen heen een gemeenschap gevormd. Het door de mainstream van onderzoekers en beleidsmakers vaak vergeten handelingsonderzoek en exemplarisch leren blijkt goede ingangen te bieden in dit soort situaties.

De mogelijkheden die kerken en religieuze groeperingen hebben bij opbouwwerk komen in Nederland en de Verenigde Staten meer in beeld. Leden van religieuze gemeenschappen besteden relatief veel tijd, deskundigheid en geld aan opbouwwerk. Hoofdstuk 20 en het voorbeeld van Dudley Street Neighbourhood Initiative Revitalization Plan in hoofdstuk 11 geven goed inzicht in de mogelijkheden om religieuze gemeenschappen actief te betrekken bij opbouwwerk. En verhelderen hoeveel deze gemeenschappen vaak al doen, zonder dat dit bij het geïnstitutionaliseerde opbouwwerk bekend is.

Deel IV vestigt de aandacht op de centrale rol van wat we Nederland vaak ondersteunende activiteiten noemen: management, onderzoek en fondswerving. Hoofdstuk 31 legt daarbij de vinger op de neiging om social work-managers via MBA's op te leiden en in te zetten, waar echter de theorie- en uitvoeringspraktijk van profit-organisaties niet een-op-een over te zetten is naar de not-for-profit praktijk. Misschien is dit zelfs onwenselijk daar een goede opbouwwerk organisatie de beleidsverantwoordelijkheid legt bij degenen voor wie het werk gedaan wordt: de leden van de gemeenschap. Dit vergt vaardigheden om te onderhandelen, samen te werken, compromissen te sluiten en concessies te doen, maar mensen zijn niet alleen uit op macht, maar tonen ook vaak veel bereidheid tot afzien van direct eigenbelang. Binnen kleinschalige organisaties gaat dit overigens gemakkelijker dan binnen grootschalige, waar een intensievere coördinatie en hiërarchie vaak vanuit intern-organisatorische redenen nodig is.

Bij fondswerving (hoofdstuk 32) wordt onderscheid gemaakt tussen materiële en personele fondswerving. Materiële fondswerving richt zich op het verkrijgen van incidentele of structurele gelden uit andere dan overheidssubsidies. Personele fondswerving gaat om het werven van personen die eigen kennis, vaardigheden en tijd in willen zetten voor het bouwen aan een rechtvaardige en leefbare samenleving. Hoewel dit laatste vaak van minstens zo groot belang is voor de vorming van sociaal

BOOKS

en moreel kapitaal (Kuiper, 2009) als het eerste, wordt vooral aandacht besteed aan fondswerving in materiële zin. Hoofdstuk 33 en hoofdstuk 34 richten zich op de waarde van onderzoek voor de opbouw en empowerment van gemeenschappen. Onderzoek is daarbij dan niet gericht op kennisvermeerdering ten behoeve van concept- of theorievorming, maar gericht op het leveren van gegevens aan de gemeenschap om de organisatorische kracht te versterken, sociale netwerken te bouwen en lokaal leiderschap te versterken (i.c. het vermogen zelf stem te geven aan de behoeften en betekenisverlening van de gemeenschap). Empowerment research en empowerment program evaluation zijn daarin methoden voor sociaal onderzoek waarin de leden van de gemeenschap zelf actief zijn en in hun eigen situatie als mede-onderzoeker werken. Empowerment is daarbij middel en doel, participierend handelingsonderzoek een methodologie en methodiek.

Internet als middel tot gemeenschapsvorming en databeheer en – ontsluiting geeft moderne hulpmiddelen, toegankelijk voor (bijna) alle leden van gemeenschappen.

Het boek is per hoofdstuk leesbaar, met heldere overzichten en veel aandacht voor participatieve methoden en duurzame ontwikkeling van buurten en samenlevingen (bijvoorbeeld hoofdstuk 8, 13, 17). Best cases geven inzicht in bijvoorbeeld het werken met nieuwe netwerken van organisaties en de

noodzaak om als opbouwwerker relaties aan te kunnen gaan met de meest uiteenlopende mensen en organisaties (zie bijvoorbeeld hoofdstuk 25 waar hulpverlening, onderwijs, overheid en vrijwilligers worden betrokken bij het versterken van een multiculturele en multilinguale buurt). Docenten en uitvoerende opbouwwerkers kunnen in dit boek heel veel vinden dat de uitvoering van hun werk theoretisch kan versterken, reflexief kan bevragen en methodisch tot creativiteit kan brengen. Dit mede daar "many schools of social work have been neglecting social activism as part of their mission" (p. 202), terwijl de wortels van het sociaal werk wel mede in de samenlevingsopbouw liggen (Geertsema, 2004). Dat het boek in de Engelse taal is geschreven en voornamelijk handelt binnen de Amerikaanse situatie is dan misschien wel een extra uitdaging om zelf voor een culturele exposure open te staan en doorgaand te leren.

Dit gezegd zijnde komt overigens wel de vraag naar boven wanneer we voor het Nederlandse taalgebied vergelijkbare overzichtswerken en handboeken krijgen. Een ideetje voor de minister om de kwaliteit van het HBO te versterken?

LITERATUUR

Broekman, H. (2004). *Handboek opbouwwerk. Methoden, technieken en terreinen*. Den Haag: Dr. Gradus Hendriks-stichting.

Geertsema, H. (2004). *Identiteit in meervoud.*

Een identiteitsbeschrijving van het maatschappelijk werk. Groningen: proefschrift Rijksuniversiteit.

Kuiper, R. (2009). *Moreel kapitaal.*

De verbindingskracht van de

samenleving. Amsterdam:

Buijten&Schipperheijn Motief.

Tonkens, E. (2009). *Tussen onderschatten en overvragen. Actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk.*

Amsterdam: SUN-Trancity.